

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

מהמפה המצוירת אל המפה המודרנית: התפתחותה של מפת הארץ - 40152

תאריך עדכון אחרון 18-09-2013

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2.5

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: גאוגרפיה

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 2

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): ריכב רובין

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: msbuni@huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: יום ב' 9-10

תאור כללי של הקורס:

מטרת הקורס היא לסקור את תולדותיה של מפת הארץ מראשיתה ועד העת החדשה המוקדמת ולנתח את התפתחותה. במהלך הסקירה ילמדו נושאים בגיאוגרפיה, בגיאוגרפיה היסטורית, בתולדות הכרטוגרפיה. במהלך הניתוח יעלו השאלות בדבר הקשר בין מפה ותרבות, מפה ואידיאולוגיה, מניעיהם של יוצרי מפות, מקורותיהן של מפות, וקריאה ביקורתית של מפות ומקורות. הקורס יהיה בהיקף של 2.5 נ"ז ויכלול חצי יום סיור לספריה הלאומית וחצי יום סיור בעקבות דגמים תלת ממדיים במגדל דוד ובכנסיית המשיח האנגליקנית. הקורס מיועד לתלמידי שנים ב' ו-ג'; במחלקה לגיאוגרפיה ופתוח גם לתלמידים מחוץ למחלקה.

מטרות הקורס:

ללמד את תולדותיה של מפת ארץ ישראל מראשיתה ועד יצירת המפה המדודה המדויקת. להציג את ההקשרים הכלליים (תרבותיים, דתיים וחברתיים) במסגרתם נוצרו המפות.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

היכרות עם מפות היסטוריות.
היכרות והבנה של תהליכי יצירת המפות.
יכולת לנתח מפות כמקורות מידע רב שכבתיים המציגים מידע ומסרים.

דרישות נוכחות (%) :

75% + שני חצאי ימי סיור

שיטת ההוראה בקורס: הרצאה, תרגיל, קריאה, סיור.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

סדר הנושאים שידונו בקורס והביבליוגרפיה להם:

1. מבוא: מהי מפה, מה מייחד את המפות העתיקות? האם היו מפות שלא שרדו לפני מפת מידבא?
לקריאה:

• Anne Godlewska, "The Idea of the Map," in Susan Hanson, (ed.), *Ten Geographical Ideas That Have Changed the World*, New Brunswick, N.J., Rutgers University Press 1997, pp. 15-39.

• Brian J., Harley, "Silences and secrecy: the hidden agenda of cartography in early modern Europe", *Imago Mundi* 40 (1988), 57-76.

2. האונומסטיקון ומפת מידבא

לקריאה:

• מיכאל אבי יונה, מפת מידבא - תרגום ופירוש, ארץ ישראל כרך ב' (ספר ליף), תשי"ג.

Piccirillo M., E. Alliata (eds.), *The Madaba Map Centenary 1897-1977*, Jerusalem 1999.

3. מפות ה-T-O והמפות הצלבניות של ירושלים:

לקריאה:

- מילכה לוי, מפות ירושלים בתקופה הצלבנית, בתוך: י. פראוור וח. בן שמאי (עורכים) ספר ירושלים, התקופה הצלבנית והאיובית, ירושלים, יד בן צבי, תשנ"א עמ' 418-507.
- יהושע פראוור, מפות היסטוריות של עכו, ארץ ישראל כרך ב' עמ' 175-184; (ספר ליף) תשי"ג עמ' 175-184.

4. בין האונומסטיקון למפת ארץ ישראל של מארינו סאנודו - רצף והתפתחות בתפיסת ארץ ישראל בימי הביניים:

לקריאה:

- מילכה לוי רובין וריכב רובין, מקורותיהן של מפות ירושלים הצלבניות : למסורת המיפוי הקדומה של ארץ-ישראל, ארץ-ישראל כח (ספר טדי קולק) (תשסח) 255-269.
- Levy-Rubin, Milka, *From Eusebius to the Crusader maps: The Origin of the Holy Land Maps*, Bianca Kühnel, Galit Noga-Banai, Hanna Vorholt (eds.), *Visual Constructs of Jerusalem* (forthcoming).
- O'Loughlin, Thomas, *Map as text: A Mid Ninth Century Map for the Book of Joshua*, *Imago Mundi*, 57 (2005), pp. 7-22.
- P.D.A. Harvey, *Medieval maps of the Holy Land*, London: The British Library, 2012 (G 2236 S3 H378 2012)

5. מפות הארץ בראשית הדפוס: פתולמאיוס, מפות תנ"ך ג' עמ' 255-269; נבה ומפות אריאס מונטאנוס לקריאה:

- Delano-Smith, Catherine, *Maps as Art and Science: Maps in Sixteenth Century Bibles*, *Imago Mundi*, 42 (1990), pp. 65-83.
- Ingram, Elizabeth M., *Maps as Readers' Aids: Maps and Plans in Geneva Bibles*, *Imago Mundi*, Vol. 45 (1993), pp. 29-44.

6. הארץ המובטחת- מראה מהפיסגה: מאדריכום, ופולר, דרך סוטר וריאלנד ועד קאלמה

7. ראשיתה של המפה העברית לקריאה:

- נרקיס, בצלאל, רש"י מפותיו' עמ' 439-435; אלי שילר (עורך), ספר זאב וילנאי, ירושלים 1984, עמ' 439-435.
- קדר, בנימין זאב, מפת ארץ ישראל שצייר רש"י ורקעה הכרטוגרפית' עמ' 128-111; יוסף הקר, ב"ר קדר, יוסף קפלן (עורכים), ראשונים ואחרונים, מחקרים בתולדות ישראל מוגשים לאברהם גרוסמן, ירושלים, מרכז שז"ר לתולדות ישראל, תש"ע, עמ' 128-111.
- 8. המפה העברית ב' עמ' 128-111; לקריאה:

- Rubin, Rehav, *A Sixteenth-Century Hebrew Map from Mantua*, *Imago Mundi* Vol. 62, Part I (2010), 325-340.
- Nebenzahl, Kenneth, 'Zaddiq's Canaan', in: Ton Croiset van Uchelen, Koert van der Horst and Günter Schilder (eds.), *Theatrum orbis librorum: liber amicorum presented to Nico Israel ...*, Utrecht, HES, 1989, pp. 39-46.

9. מפות המדידה מן המאה ה-19 לקריאה:

- בן אריה, יהושע, מפות המדידה הראשונות של ירושלים, ארץ ישראל' עמ' 74-64; (ספר עמנואל דוניבסקי), עמ' 74-64.

- ריכב רובין וחיים גורן, ייצוגיה הכרטוגרפיים של ירושלים: מפות, מפות תבליט ודגמים, בתוך: י. ברטל וח. גורן (עורכים), ספר ירושלים, המאה התשע-עשרה, ירושלים, יד בן צבי, 2010, עמ' 403-428.
- חיים גורן, ההווה כביטוי לעבר: ארץ הקודש בעבודתו של הכרטוגרף ההיסטורי היינריך קיפרט, אופקים בגאוגרפיה 51 (תשס'), עמ' 99-118.
- 10. דגמים תלת ממדיים (למד בסיור): לקריאה:
- ריכב רובין ומוטי יאיר, "סטפן אילש - כרטוגרף ירושלמי בלתי ידוע מן המאה הי"ט ומפותיו". קתדרה 36, (תשמ"ה), עמ' 72-83.
- חיים גורן וריכב רובין, "דגמים ומפות תבליט של ירושלים ושל ארץ ישראל מעשי ידי קונרד שיק", מחקרים בגאוגרפיה של ארץ ישראל, כרך ט"ו (1998), עמ' 47-75.
- 11. סיכום

חומר חובה לקריאה:

- סדר הנושאים שידונו בקורס והביבליוגרפיה להם:
- 1. מבוא: מהי מפה, מה מייחד את המפות העתיקות? האם היו מפות שלא שרדו לפני מפת מידבא? לקריאה:
- Anne Godlewska, "The Idea of the Map," in Susan Hanson, (ed.), *Ten Geographical Ideas That Have Changed the World*, New Brunswick, N.J., Rutgers University Press 1997, pp. 15-39.
- Brian J., Harley, "Silences and secrecy: the hidden agenda of cartography in early modern Europe", *Imago Mundi* 40 (1988), 57-76.
- 2. האונומסטיקון ומפת מידבא לקריאה:
- מיכאל אבי יונה, מפת מידבא - תרגום ופירוש, ארץ ישראל כרך ב' (ספר לוף), תשי"ג.
- Piccirillo M., E. Alliata (eds.), *The Madaba Map Centenary 1897-1977*, Jerusalem 1999.
- 3. מפות ה-T-O והמפות הצלבניות של ירושלים: לקריאה:
- מילכה לוי, מפות ירושלים בתקופה הצלבנית, בתוך: י. פראוור וח. בן שמאי (עורכים) ספר ירושלים, התקופה הצלבנית והאיובית, ירושלים, יד בן צבי, תשנ"א עמ' 418-507.
- יהושע פראוור, מפות היסטוריות של עכו, ארץ ישראל כרך ב' (ספר לוף) תשי"ג עמ' 175-184.
- 4. בין האונומסטיקון למפת ארץ ישראל של מארינו סאנודו - רצף והתפתחות בתפיסת ארץ ישראל בימי הביניים: לקריאה:
- מילכה לוי רובין וריכב רובין, מקורותיהן של מפות ירושלים הצלבניות: למסורת המיפוי הקדומה של ארץ-ישראל, ארץ-ישראל כח (ספר טדי קולק) (תשסח) 255-269.
- Levy-Rubin, Milka, *From Eusebius to the Crusader maps: The Origin of the Holy Land Maps*, Bianca Kühnel, Galit Noga-Banai, Hanna Vorholt (eds.), *Visual Constructs of Jerusalem* (forthcoming).
- O'Loughlin, Thomas, *Map as text: A Mid Ninth Century Map for the Book of Joshua*, *Imago Mundi*, 57 (2005), pp. 7-22.

P.D.A. Harvey, *Medieval maps of the Holy Land*, London: The British Library, 2012 (G 2236 S3 H378 2012)

5. מפות הארץ בראשית הדפוס: פתולמאיוס, מפות תנ"ך ג'אפוס; נבה ומפות אריאס מונטאנוס לקריאה:

• Delano-Smith, Catherine, *Maps as Art and Science: Maps in Sixteenth Century Bibles, Imago Mundi*, 42 (1990), pp. 65-83.

• Ingram, Elizabeth M., *Maps as Readers' Aids: Maps and Plans in Geneva Bibles, Imago Mundi*, Vol. 45 (1993), pp. 29-44.

6. הארץ המובטחת-מראה מהפיסגה: מאדריכום, ופולר, דרך סויטר וריאלנד ועד קאלמה
7. ראשיתה של המפה העברית לקריאה:

• נרקיס, בצלאל, 'רש"י מפותיו'אפוס;,, אלי שילר (עורך), ספר זאב וילנאי, ירושלים 1984, עמ'אפוס; 435-439.

• קדר, בנימין זאב, 'מפת ארץ ישראל שצייר רש"י ורקעה הכרטוגרפיה'אפוס;,, יוסף הקר, ב"ר קדר, יוסף קפלן (עורכים), ראשונים ואחרונים, מחקרים בתולדות ישראל מוגשים לאברהם גרוסמן, ירושלים, מרכז שז"ר לתולדות ישראל, תש"ע, עמ'אפוס; 111-128.
8. המפה העברית באפוס; לקריאה:

• Rubin, Rehav, *A Sixteenth-Century Hebrew Map from Mantua, Imago Mundi Vol. 62, Part I* (2010), 325-340

• Nebenzahl, Kenneth, 'Zaddiq's Canaan', in: Ton Croiset van Uchelen, Koert van der Horst and Günter Schilder (eds.), *Theatrum orbis librorum: liber amicorum presented to Nico Israel ...*, Utrecht, HES, 1989, pp. 39-46.
9. מפות המדידה מן המאה ה-19 לקריאה:

• בן אריה, יהושע, 'מפות המדידה הראשונות של ירושלים, ארץ ישראל'אפוס;,, כרך י"א (ספר עמנואל דוניבסקי), עמ'אפוס; 64-74.

• ריכב רובין וחיים גורן, 'ייצוגיה הכרטוגרפיים של ירושלים: מפות, מפות תבליט ודגמים, בתוך: י. ברטל וח. גורן (עורכים), ספר ירושלים, המאה התשע-עשרה, ירושלים, יד בן צבי, 2010, עמ'אפוס; 403-428

חיים גורן, ההווה כביטוי לעבר: ארץ הקודש בעבודתו של הכרטוגרף ההיסטורי היינריך קיפרט, אופקים בגאוגרפיה 51 (תשס), עמ'אפוס; 99-118.
10. דגמים תלת ממדיים (ילמד בסיור): לקריאה:

• ריכב רובין ומוטי יאיר, "סטפן אילש - כרטוגרף ירושלמי בלתי ידוע מן המאה הי"ט ומפותיו". קתדרה 36, (תשמ"ה), עמ'אפוס; 72-83.

• חיים גורן וריכב רובין, "דגמים ומפות תבליט של ירושלים ושל ארץ ישראל מעשי ידי קונרד שיק", מחקרים בגאוגרפיה של ארץ ישראל, כרך ט"ו (1998), עמ'אפוס; 47-75.
11. סיכום

חומר לקריאה נוספת:

ביבליוגרפיה נבחרת נוספת:
כללית:

וילנאי, זאב, המפה העברית של ארץ ישראל: מחקר בקורות הכארטוגרפיה העברית, תיאור מפות

- ותרשימים קדומים בצירוף ביבליוגרפיה, ירושלים, אחיעבר, תשכ"ח.
 שטנר, יצחק, מפת ארץ ישראל ותולדותיה, ירושלים, מוסד ביאליק, תשי"א
 תשבי, אריאל, (עורך), ארץ ישראל במפות ממידבא עד הלוויין, ירושלים, מוזיאון ישראל, 2001.
 Brian J. Harley, *The new nature of maps: essays in the history of cartography*,
 edited by Paul Laxton, Baltimore, MD, Johns Hopkins University Press, 2001
 Delano-Smith, Catherine, and Elizabeth M. Ingram, *Maps in Bibles 1500-1600: An
 Illustrated Catalogue*, Geneva, Droz, 1991.
 Edson, Evelyn, *Mapping time and space: how medieval mapmakers viewed their
 world*, *British Library studies in map history*; v. 1. London, The British Library, 1999,
 Eusebius, *Das Onomastikon, der Biblischen Ortsnamen*, Erich Klostermann (ed.),
 Hildesheim, G. Olms, 1966 (Leipzig 1904).
 Godlewska, Anne, *The Napoleonic Survey of Egypt, A Masterpiece of Cartographic
 Compilation and Early Nineteenth-Century Fieldwork*. *Cartographica*, Vol. 25,
 Numbers 1 and 2, Monograph. 38-39, Toronto: University of Toronto Press, 1988.
 Harvey, P.D. A., *Medieval Maps*, London 1991.
 Harvey, P.D.A., *Mappa Mundi, The Hereford World Map*, Toronto, 1996
 E. Laor, *Maps of the Holy Land, a Cartobibliography of Printed Maps 1475-1800*, N.Y.
 and Amsterdam 1986 (הלאומית בספריה העתיקות המפות אוסף קטלוג)
 Moscrop, John James, *Measuring Jerusalem: the Palestine Exploration Fund and
 British interests in the Holy Land*, London, Leicester University Press, 2000.
 Nebenzahl, Kenneth, *Maps of the Holy Land*, Abbeville Press, New York, 1986.
 Robinson, Arthur M., & B. B. Petchenik, *The Nature of Maps*, Chicago 1976.
 Scafi, Alessandro, *Mapping Paradise, A History of Heaven on Earth*, The University
 of Chicago Press, Chicago, 2006.
 Shalev, Zur, *Sacred Words and Worlds Geography, Religion and Scholarship,
 1550-1700*, *History of Science and Medicine Library*, Vol. 21; *Scientific and Learned
 Cultures and their Institutions*, Vol. 2, Leiden and London: Brill, 2012
 Tishbi, Ariel, (ed.), *Holy Land in Maps*, Jerusalem, Israel Museum; New York, Rizzoli,
 2001.
 Wajntraub, Eva and Gimpel, *Hebrew Maps of the Holy Land*, Wien, Brüder Hollinek,
 1992.

ביבליוגרפיה למפות ירושלים:

מפות דמיוניות של ירושלים:

יהושע בן אריה ונעמי אלחסיד, 'הערות למפות ירושלים 1600-1470'; בתוך: א. כהן
 (עורך), פרקים בתולדות ירושלים בראשית התקופה העות'מאנית, עמ' 112-151,
 ירושלים, 1979.

ריכב רובין, "מפות מקור ומפות העתק: כרטו-גניאלוגיה של מפותיה הקדומות של ירושלים, מן המאות
 ט"ו-י"ח". ארץ ישראל כ"ב (ספר עמירן) ירושלים 1991, עמ' 166-183.

ריכב רובין, ירושלים במפות ובמראות, תל-אביב 1987, פרק ה' עמ' 60-106.
 מפות עולי הרגל והמפות הריאליסטיות של ירושלים

ריכב רובין, "מפת ירושלים מאת אנטוניו דה אנג'ליס-מפת אם ומפות שנגזרו ממנה", קתדרה
 52, (יולי 1989), עמ' 100-111.

ריכב רובין ומ. לוי, "המקרא למפת דה-אנג'ליס" קתדרה 52 (יולי 1989), עמ' 112-119.

ריכב רובין, "מפת ירושלים מאת דה פייר", י. בן-ארצי, י. ברטל, א. ריינר (עורכים), נוף מולדתו -

מחקרים בגיאוגרפיה של ארץ ישראל ובתולדותיה, מוגשים ליהושע בן אריה, ירושלים תש"ס (1999), עמ' 28-1.

Rubin, Rehav, One City, different views: A Comparative Study of Three Pilgrimage Maps of Jerusalem, *Journal of Historical Geography*, 32 (2006), pp. 267-290.

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 0 %
הרצאה 0 %
השתתפות 0 %
הגשת עבודה 0 %
הגשת תרגילים 0 %
הגשת דו"חות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 100 %

מידע נוסף / הערות:

1. יתכנו שינויים בתוכנית.
2. בסיום הקורס תיערך בחינת בית.